

UWAGI ANALITYCZNE

Stan ludności

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 wykazały, że **liczba ludności** województwa pomorskiego wynosiła 2179,9 tys. osób, stanowiąc 5,7% ogółu ludności Polski. Od ostatniego spisu, tj. od dnia 6 grudnia 1988 r., ludność województwa zwiększyła się o 84,8 tys. mieszkańców, tj. o 4,0%. Był to wzrost znacznie wyższy niż przeciętnie w kraju, gdzie wyniósł niespełna 1 %.

Tabl. 1. Ludność według płci (na podstawie spisów)

Płeć	Stan w dniu			
	6 XII 1988	20 V 2002		
	ogółem	przyrost w stosunku do stanu w dniu 6 XII 1988		6 XII 1988 = 100
	w tys.			
O g ó ł e m	2095,1	2179,9	84,8	104,0
Mężczyźni	1028,5	1061,7	33,2	103,2
Kobiety	1066,6	1118,2	51,6	104,8

W okresie międzyspisowym zmieniały się również proporcje ludności **według płci**; w 2002 r. mężczyźni stanowili 48,7% ogółu ludności, wobec 49,1% w 1988 r. Tym samym udział kobiet zwiększył się o 0,4 punktu procentowego (do 51,3%). Wzrósł także (o 1,6 punktu) współczynnik feminizacji; aktualnie na 100 mężczyzn przypada 105,3 kobiet (w kraju 106,5 kobiet).

W okresie przedspisowym województwo pomorskie, podobnie jak wcześniej województwo gdańskie, należało do województw z przewagą ludności zamieszkałej **w miastach**. Obecny spis potwierdził utrzymywanie się tej tendencji. W 2002 r. ludność miejska stanowiła 68,1% ogółu ludności (w 1988 r. udział ten wynosił 69,0%), a ludność wiejska 31,9 % (w 1988 r. – 31,0 %). W całym kraju ludność miejska stanowiła w 2002 r. 61,8%, tj. o 0,6 punktu więcej niż w poprzednim spisie.

W okresie międzyspisowym w miastach przybyło 38,6 tys. osób, a liczba mieszkańców wsi wzrosła o 46,1 tys. osób. Tempo przyrostu ludności w miastach wyniosło 2,67%, na wsi stopa wzrostu wyniosła 7,11%.

W 2002 r. najwięcej ludności liczyły miasta: Gdańsk – 461,3 tys. mieszkańców (co stanowiło 21,2% ogółu ludności województwa), Gdynia – 253,5 tys. (11,6%), Słupsk – 99,9 tys. (4,6%), Tczew – 59,9 tys. (2,7%) oraz Starogard Gdański – 49,0 tys. (2,2%), spośród gmin najwięcej ludności liczyły: Puck – 20,4 tys. mieszkańców (0,9% ogółu ludności województwa), Sierakowice i Wejherowo – po 15,9 tys. (0,7%) oraz Pruszcz Gdański – 15,2 tys. (0,7%).

Miasta o najmniejszej liczbie ludności to: Krynica Morska – 1,3 tys. (0,1%) mieszkańców, Czarna Woda – 3,2 tys. (0,1%), Skórcz – 3,4 tys. (0,2%), Łeba i Kępice po 3,9 tys. (0,2%), natomiast gminy wiejskie o najmniejszej liczbie ludności to: Konarzyny – 2,1 tys., Osiek – 2,5 tys., Borzytuchom – 2,7 tys. oraz Bobowo i Osieczna po 2,8 tys. osób – 0,1% ogółu ludności w województwie.

Zmiany w rozwoju ludności, jakie zaobserwowano w latach 1989 – 2002, były zróżnicowane w poszczególnych powiatach. W dwóch powiatach odnotowano spadek liczby ludności; w Sopocie o 6,3 tys. (13,0%) i w Gdańsku o 3,0 tys. (1,0%). Z kolei najwyższy przyrost liczby ludności wystąpił w powiatach kartuskim (o 18,7%), gdańskim (o 16,0%) i wejherowskim (o 15,3%).

Tabl. 2. Przyrosty/ubytki ludności według powiatów^{a)} w latach 1988 – 2002

Powiaty	Przyrost (+) / Ubytek (-)					
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	w liczbach bezwzględnych			w %		
Pomorskie	+84753	+33112	+51641	+3,9	+3,1	+4,6
Bytowski	+3463	+1816	+1647	+4,6	+4,8	+4,4
Chojnicki	+5073	+2700	+2373	+5,6	+6,1	+5,2
Człuchowski	+642	+34	+608	+1,1	+0,1	+2,1
Gdański	+11013	+5207	+5806	+13,8	+13,2	+14,4
Kartuski	+16274	+7853	+8421	+15,8	+15,2	+16,3
Kościerski	+5041	+2521	+2520	+7,7	+7,8	+7,7
Kwidzyński	+1644	+494	+1150	+2,1	+1,3	+2,9
Lęborski	+3331	+1736	+1595	+5,3	+5,6	+4,9
Malborski	-42187	-21211	-20976	-67,0	-69,3	-64,8
Nowodworski	+926	+315	+611	+2,6	+1,8	+3,4
Pucki	+7582	+3640	+3942	+10,6	+10,3	+10,9
Słupski	+1813	+208	+1605	+2,0	+0,5	+3,5
Starogardzki	+6301	+3258	+3043	+5,2	+5,5	+5,0
Sztumski	+42012	+20756	+21256	x	x	x
Tczewski	+2895	+1148	+1747	+2,6	+2,1	+3,1
Wejherowski	+23009	+10369	+12640	+13,3	+12,0	+14,5
m.Gdańsk	-2974	-5033	+2059	-0,6	-2,3	+0,9
m.Gdynia	+3653	+240	+3413	+1,5	+0,2	+2,6
m. Słupsk	+1518	+101	+1417	+1,5	+3,2	+2,7
m. Sopot	-6276	-3040	-3236	-15,0	-15,8	-14,3

a) Dla potrzeb porównań i oceny zmian w rozwoju ludności wyniki spisu ludności z 1988 r. zostały przeliczone zgodnie z podziałem administracyjnym obowiązującym w dniu 1 stycznia 1999 r.

Gęstość zaludnienia, tj. liczba osób przypadających na 1 km² powierzchni województwa, wyniosła 119 osób (w 1988 r. – 115 osób); w miastach 1360 a na wsi 40 osób. Średnia gęstość zaludnienia w kraju zwiększyła się w tym czasie do 122 osób na km² (o 1 osobę).

Najwięcej ludności na 1 km² przypadało w miastach na prawach powiatu: Sopocie (2422 osób), Słupsku (2316), Gdyni (1871) i Gdańsku (1761); najmniej w powiatach: bytowskim (34), człuchowskim (36), słupskim (40) i nowodworskim (55 osób).

Wyniki spisu 2002 wykazały, że liczba ludności województwa (podobnie jak w całym kraju) była mniejsza w porównaniu do bieżących bilansów¹⁾, wyprowadzonych na koniec 2001 r. Różnica ta wyniosła 24,5 tys. (1,1%) i w podobnym stopniu dotyczyła miast (mniej o 17,4 tys., tj. o 1,2%), jak i wsi (odpowiednio 7,0 tys.; 1,0%).

W poszczególnych powiatach skala rozbieżności pomiędzy wynikami spisu a danymi z bieżących bilansów ludności z końca 2001 r. była zróżnicowana. Generalnie w spisie 2002 odnotowano większą liczbę ludności w powiatach: puckim (o 1,8%), gdańskim (o 1,3%), m. Gdańsk (o 1,3%), m. Sopot (o 1,0%) i kartuskim (o 0,6%), natomiast znacząco mniejsza liczba ludności wystąpiła w powiatach: kwidzyńskim (o 4,8%), nowodworskim (o 4,3%), lęborskim (o 4,0%), sztumskim (o 3,7%) i słupskim (o 3,6%).

Jak wynika z danych ewidencyjnych – w momencie spisu – ok. 40,1 tys. osób było wymeldowanych „donikąd” z ich stałego miejsca zamieszkania (najczęściej z mocy decyzji administracyjnej). Znaczna część z tej grupy osób od dłuższego czasu (nawet kilkanaście lat) przebywała za granicą, jako rezydenci innych krajów. W bilansach ludności do 2001 r. osoby te pozostawały w stanie ludności gminy ich dotychczasowego zameldowania, natomiast w spisie 2002 zostały spisane – jeżeli mieszkały (przebywały) w dalszym ciągu w Polsce (bez zameldowania), zaś jeżeli przebywały za granicą – nie spisano ich.

¹⁾ Należy przypomnieć, że wszystkie bilanse ludności, opracowywane dla lat 1989-2001, były prowadzone w oparciu o wyniki Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 1988. W kolejnych latach uwzględniano zmiany wynikające z: udokumentowanych faktów urodzeń, zgonów, migracji na pobyt stały (wewnętrznych oraz zagranicznych), jak również zmiany administracyjne.

Ludność według wieku

Wyniki spisów 2002 i 1988 w zakresie struktury wieku ludności różnią się znacząco. Przesuwanie się wyżów i niżów demograficznych przez różne grupy wieku ludności spowodowało, że liczba osób w wieku 15 lat i więcej zwiększyła się o 228 tys. (14,9%), natomiast liczba dzieci (0-14 lat) zmniejszyła się o 143 tys. osób, co jest efektem depresji urodzeniowej z lat 90-tych.

Tym samym, przez okres kilkunastu lat dzielący obydwie spisy, istotnie zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym. W spisie 2002 udział ludności w wieku 0-17 lat w ogólnej populacji wynosił 24,2%, wobec 31,4% w 1988 r. Szczególnie duży spadek dotyczył ludności miejskiej (o ponad 8 punktów procentowych), zaś mniejszy wsi (nieco ponad 5 punktów).

Największy odsetek ludności w tej grupie wieku odnotowano w powiatach: kartuskim (31,4%), bytowskim (29,2%), kościerskim (28,6%) i sztumskim (28,3%), a najniższy w miastach na prawach powiatu: Sopocie (15,7%), Gdańsku (18,6%), Gdyni (19,0%) i Słupsku (21,0%).

Podstawowy wpływ na liczebność grupy osób w wieku przedprodukcyjnym miała zmniejszająca się z roku na rok liczba urodzeń żywych, a także osiągnięcie pełnoletności przez osoby urodzone w pierwszej połowie lat 80-tych, tj. w okresie ostatniego wyżu demograficznego.

W stosunku do 1988 r. wzrosła zarówno liczebność (o 144,4 tys. osób), jak i odsetek (o 4,3 punktu) ludności w wieku produkcyjnym. O ile grupa wieku mobilnego (18-44 lata) wzrosła tylko nieznacznie, to istotnie zwiększyła się liczba (o 127,6 tys. osób) i odsetek (o 5,2 punktu) grupy ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-64 lata mężczyźni oraz 45-59 lat kobiety). Jest to związane z przejściem do wieku niemobilnego osób urodzonych w okresie wyżu demograficznego w połowie lat 50-tych, czyli osiągnięciem przez nie co najmniej 45 roku życia.

Tabl. 3. Stan i struktura ludności według wieku

L a t a Miasta, wieś	Ogółem ^{a)}	Ludność w wieku					popro- dukcyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej)
		przedpro- dukcyjnym (0-17 lat)	produkcyjnym (mężczyźni 18-64, kobiety 18-59 lat)			niemobilnym (mężczyźni 45-64 lata, kobiety 45-59 lat)	
			razem	mobilnym (18-44 lata)			
W tysiącach							
O g ó ł e m	1988	2095,1	658,1	1214,2	865,8	348,4	221,4
	2002	2179,9	528,1	1358,6	882,7	476,0	292,4
Miasta	1988	1446,2	427,3	862,0	606,9	255,0	156,0
	2002	1484,8	317,6	950,6	598,3	352,2	215,8
Wieś	1988	649,0	230,8	352,2	258,9	93,4	65,4
	2002	695,1	210,5	408,0	284,3	123,7	76,6
W odsetkach							
O g ó ł e m	1988	100,0	31,4	58,0	41,4	16,6	10,6
	2002	100,0	24,2	62,3	40,5	21,8	13,4
Miasta	1988	100,0	29,5	59,6	42,0	17,6	10,8
	2002	100,0	21,4	64,0	40,3	23,7	14,5
Wieś	1988	100,0	35,6	54,3	39,9	14,4	10,1
	2002	100,0	30,3	58,7	40,9	17,8	11,0

a) W dalszym podziale nie uwzględniono osób o niestalonym wieku (1,4 tys. osób w 1988 r. oraz 0,9 tys. osób w 2002 r.).

Mieszkańcy dużych miast charakteryzowali się w 2002 r. zdecydowanie wyższym odsetkiem osób w wieku produkcyjnym od średniej wojewódzkiej (62,3%): Gdańsk i Słupsk (po 65,1%), Gdynia (64,7%) i Sopot (62,5%); a najniższym - mieszkańcy powiatów: kartuskiego (57,9%), kościerskiego (59,5%), chojnickiego (59,8%) i bytowskiego (59,9%).

Odsetek osób w grupie wieku mobilnego (18-44 lata) w 11 powiatach utrzymywał się na poziomie między 40,1% do 40,9% (średnia w województwie 40,5%). Natomiast wyższy był w powiatach: gdańskim (42,2%), puckim i wejherowskim (po 41,5%) oraz kwidzyńskim (41,3%); a niższy w: m. Sopot (37,3%), powiecie chojnickim (39,7%), m. Gdynia oraz powiatach lęborskim (po 39,8%) i nowodworskim (39,9%).

Zwiększył się także udział ludności w **wiekui poprodukcyjnym**: z 10,6% w 1988 r. na 13,4% w 2002 r. W stosunku do poprzedniego spisu liczba ludności w wieku emerytalnym wzrosła o ponad 70 tys. osób. Najwyższe odsetki osób w wieku poprodukcyjnym wystąpiły w dużych miastach: Sopocie (21,8%), Gdańsku i Gdyni (po 16,2%) oraz w Słupsku (14,0%); a najniższe w powiatach: gdańskim (10,6%), wejherowskim (10,7%), kartuskim (10,8%), bytowskim i puckim (po 11,0%).

Na skutek zmian w ekonomicznych grupach wieku obniżył się **współczynnik obciążenia**, to znaczy, że w 2002 r. na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 60 osób w wieku nieprodukcyjnym (o 12 osób mniej niż miało to miejsce w 1988 r.), w miastach o 12 osób mniej, na wsi o 14. Wskaźnik ten wykazał spadek o 12 punktów zarówno w odniesieniu do mężczyzn jak i do kobiet.

Tabl. 4. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym

L a t a Miasta, wieś		Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
O g ó ł e m	1988	72	64	81
	2002	60	52	69
Miasta	1988	68	60	75
	2002	56	48	64
Wieś	1988	84	73	97
	2002	70	61	81

Należy podkreślić istotne zmiany, jakie wystąpiły w strukturze wieku ludności w 2002 r., w porównaniu do danych bilansowych z końca 2001 r. Zmiany te dotyczyły przede wszystkim zmniejszenia liczby i odsetka osób w wieku produkcyjnym, a zwłaszcza mobilnym. W 2002 r. grupa osób w wieku produkcyjnym liczyła o 16,7 tys. osób mniej niż w bilansie na koniec 2001 r. (odsetek zmniejszył się o 0,1 punktu), z tego liczba osób w wieku mobilnym zmniejszyła się o 16,4 tys. (z 40,8% do 40,5%), a w wieku niemobilnym o 353 osoby. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym była mniejsza o 10,2 tys. osób w porównaniu do końca 2001 r. (z 24,4% do 24,2%), natomiast w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się minimalnie – tylko o 1,6 tys. osób (odsetek wzrósł o 0,2 punktu).

Stan cywilny ludności

W 2002 r. po raz pierwszy w spisie ustalano stan cywilny **prawny** ludności. Dotychczas badano wyłącznie stan cywilny faktyczny – obecnie cechę tę określono w sposób wtórny, na podstawie charakteru związku, w jakim faktycznie żyje dana osoba. Oznacza to, że osoby płci przeciwnej żyjące w związkach nieformalnych (kohabitanci), niezależnie od ich stanu cywilnego prawnego, traktowane były jako pary tworzące związki nazywane w spisie „związkami partnerskimi”.

Dla umożliwienia pogłębionej analizy sytuacji rodzinnej pytano osoby o stanie cywilnym prawnym **żonaty i zamężna** czy pozostają w związku małżeńskim, czy też faktycznie małżeństwo rozpadło się, ale ten rozpad nie został usankcjonowany prawnie (przez rozwód lub separację).

Stan cywilny prawny

Ze względu na przepisy prawa, określające dolną granicę wieku umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich obowiązujące w poszczególnych krajach, w spisach ludności przyjęto określać stan cywilny dla osób będących w wieku 15 lat i więcej.

Struktura ludności według stanu cywilnego uwarunkowana jest czynnikami demograficznymi: liczbą osób w poszczególnych grupach wieku, liczbą zgonów i rozwodów, a także sytuacją społeczno-ekonomiczną kraju, wpływającą na podejmowanie decyzji rodzinnych.

Tabl. 5. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i płci

Stan cywilny	Mężczyźni		Kobiety	
	w tys.	w odsetkach	w tys.	w odsetkach
O g ó ł e m	848,1	100,0	915,1	100,0
Kawalerowie, panny	285,2	33,6	231,3	25,3
Żonaci, zamężne	502,0	59,2	507,5	55,4
pozostający w małżeństwie	494,9	58,4	498,5	54,4
niepozostający w małżeństwie	7,1	0,8	9,0	1,0
Wdowcy, wdowy	22,8	2,7	123,5	13,5
Rozwiedzeni, rozwiedzone	29,1	3,4	43,9	4,8
Separowani, separowane	0,6	0,1	0,8	0,1
Nieustalony	8,5	1,0	8,1	0,9

Blisko $\frac{1}{3}$ mężczyzn w wieku 15 lat i więcej stanowią kawalerowie; odsetek panien jest znacznie niższy – minimalnie przekracza $\frac{1}{4}$ omawianej populacji. Różnica wskaźnika wynika z wieku nowożeńców – kobiety w chwili ślubu są przeciętnie o dwa lata młodsze od mężczyzn.

Odsetek żonatych mężczyzn jest nieco wyższy (59,2%) w porównaniu z zamężnymi kobietami (55,4%). Ta różnica wynika z wyższej umieralności mężczyzn, powodującej częstsze owdowienia kobiet. Wpływ wyższej umieralności mężczyzn uwidacznia się już w grupie osób w wieku 30-59 lat. Odsetek mężatek w tej grupie wieku jest niższy (o 0,8 punktu procentowego) w porównaniu z odsetkiem żonatych. W przypadku ludności starszej (w wieku 60 lat i więcej) różnica ta jest bardzo duża.

Większość osób o stanie cywilnym żonaty i zamężna pozostaje faktycznie w związku małżeńskim. Nie wszystkie małżeństwa okazują się jednak trwałe. Niewielki odsetek małżonków (odpowiednio 1,4% mężczyzn i 1,8% kobiet) zrezygnowało z życia we wspólnocie małżeńskiej. W każdej grupie wieku są przypadki rozstań małżonków. Wraz z wiekiem osób wzrasta odsetek kobiet i mężczyzn, którzy nie pozostają we wspólnocie małżeńskiej, ale nie sankcjonujących tej sytuacji werdyktem sądowym. Odsetek takich osób zmniejsza się dopiero w przypadku osób starszych (w wieku 60 lat i więcej).

Odsetek wdów jest pięciokrotnie wyższy (13,5%) w porównaniu z odsetkiem wdowców (2,7%). Natomiast rozwiedzeni stanowią w województwie nieliczną grupę osób (3,4% mężczyzn i 4,8% kobiet). Odsetki rozwiedzionych wzrastają w kolejnych grupach wiekowych, ale w grupie osób starszych (60 lat i więcej) są niższe.

W spisie 2002 po raz pierwszy badano osoby separowane prawomocnym orzeczeniem sądu. Sądy orzekają separacje od 2000 r., wobec czego grupa ta jest nieliczna.

Dla 0,9 tys. osób nie udało się ustalić stanu cywilnego prawnego.

Zauważa się różnice dotyczące struktury stanu cywilnego w zależności od miejsca zamieszkania osób. W miastach jest niższy odsetek kawalerów (31,9%) w porównaniu z mężczyznami mieszkającymi na wsi (37,5%); odsetek panien (odpowiednio: 25,1% w miastach i 25,8% na wsi) pozostaje na zbliżonym poziomie. W przypadku osób żonaty odsetek mieszkających w miastach (59,8%) jest wyższy niż mieszkających na wsi (57,8%). Odsetki zamężnych kształtują się odwrotnie (54,1% w miastach i 58,8% na wsi). Odsetek osób owdowiałych jest wyższy w miastach (odpowiednio 2,8% i 2,5% mężczyzn oraz 13,7% i 12,9% kobiet), podobnie jak rozwiedzionych (odpowiednio 4,1% i 1,9% mężczyzn oraz 5,9% i 2,1% kobiet), ponieważ zdecydowanie częściej rozwodzą się mieszkańcy miast.

Z punktu widzenia rozwoju ludnościowego województwa bardzo ważny jest odsetek osób żonaty i zamężnych, decydujących o liczbie ludności, ponieważ dzieci rodzą się głównie w małżeństwach. Z bieżących badań wynika, że obecnie odsetek dzieci urodzonych ze związków pozamałżeńskich wynosi 13% rocznie, na początku lat 90-tych – 6%.

Stan cywilny faktyczny

W dotychczasowych spisach osoby tworzące związki nieformalne wykazywane były łącznie z osobami będącymi w związkach małżeńskich formalno-prawnych. W związku ze zwiększaniem się liczby związków partnerskich (oraz prawnym uznaniem związków innych typów w niektórych krajach) ONZ zaproponowała, aby w spisie przeprowadzonym około 2000 r. ukazać odrębnie liczbę małżeństw i związków partnerskich. Podobnie ma się sytuacja z osobami żyjącymi w separacji małżeńskiej – w dotychczasowych spisach osoby te były w zasadzie włączone do osób rozwiedzionych, a obecnie wykazywane są odrębnie. Należy zaznaczyć, że są to zarówno osoby separowane prawnie, jak i faktycznie, tj. bez orzeczenia sądowego dotyczącego separacji.

W okresie blisko 14 lat, które upłynęły od ostatniego spisu, nastąpiły istotne zmiany dotyczące struktury ludności według stanu cywilnego faktycznego. Zauważa się przede wszystkim znaczny przyrost liczby kawalerów i panien, a zmniejszenie się łącznej liczby par małżeńskich i partnerskich. Zdecydowała o tym zmniejszająca się liczba zawieranych małżeństw.

Zwiększyła się liczba wdowców w miastach, a wdów zarówno w miastach, jak i na wsi. Znacznie zwiększyła się liczba osób rozwiedzionych, zarówno w miastach, jak i na wsi.

Na podstawie wyników NSP 2002 po raz pierwszy można porównać liczbę ludności według stanu cywilnego prawnego i faktycznego.

Tabl. 6. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego oraz płci

Stan cywilny	Mężczyźni według stanu cywilnego			Kobiety według stanu cywilnego		
	prawnego	faktycznego	różnica	prawnego	faktycznego	Różnica
w tys.						
O g ó ł e m	848,1	848,1	x	915,1	915,1	x
Kawaler, panna	285,2	277,5	-7,7	231,3	223,9	-7,4
Żonaty, zamężna	502,0	494,9	-7,1	507,5	498,4	-9,1
Partner, partnerka	x	14,0	x	x	14,0	x
Wdowiec, wdowa	22,8	22,1	-0,7	123,5	121,9	-1,6
Rozwiedzeni	29,1	24,6	-4,5	43,9	39,8	-4,1
Separowani	0,6	6,7	+6,1	0,8	9,1	+8,3
Nieustalony	8,4	8,3	-0,1	8,1	8,0	-0,1

Z danych wynika, że 7,1 tys. żonatych mężczyzn i 9,1 tys. zamężnych kobiet zrezygnowało z życia w prawnie zawartym związku małżeńskim, przy czym – spośród nich – 1 tys. mężczyzn (14,1%) i 0,8 tys. kobiet (8,8%) stworzyło związki partnerskie, a pozostali żyją w separacji faktycznej.

Dla pozostałych kategorii stanu cywilnego różnica (ze znakiem minus – patrz tablica 6) między liczbą osób o stanie cywilnym prawnym i faktycznym wskazuje ile osób o danym stanie cywilnym prawnym stworzyło związki partnerskie. Największą grupę partnerów tworzą kawalerowie (7,7 tys.) i panny (7,4 tys.) oraz osoby rozwiedzione (4,5 tys. mężczyzn i 4,1 tys. kobiet), a stosunkowo rzadko osoby owdowiałe (odpowiednio 0,7 tys. i 1,6 tys. osób).

W przypadku 87,3% związków partnerskich pozostawanie w związku nieformalnym jest kwestią wyboru, ponieważ zgodnie z obowiązującym prawem stan cywilny obojga partnerów umożliwia im zawarcie związku małżeńskiego. Największą grupę związków partnerskich (38,8%) tworzą kawalerowie i panny, a 14,9% - osoby rozwiedzione.

Blisko połowa (49,0%) wśród partnerów mężczyzn jest wieku 40 lat i więcej; kobiety w tym samym wieku stanowią 41,1% partnerek.

Wykształcenie

Pozytywnym zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach jest stały wzrost poziomu wykształcenia ludności. W okresie od spisu 1988 roku odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł z 59,0% do 69,1% w 2002 r., w tym samym czasie udział osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego (łącznie z nieustalonym poziomem wykształcenia) zwiększył się z 3,3% do 4,1%.

Tabl. 7. Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i poziomu wykształcenia

Poziom wykształcenia	1988		2002				
			ogółem		mężczyźni	kobiety	
	w tys.	w odsetkach	w tys.	1988 = 100	w odsetkach		
O g ó ł e m	1535,5	100,0	1763,3	114,8	100,0	100,0	100,0
Wyższe	116,3	7,6	199,9	171,8	11,3	10,9	11,7
Srednie i policealne	411,4	26,8	580,6	141,1	32,9	28,8	36,8
Zasadnicze zawodowe	378,7	24,7	437,8	115,6	24,8	32,4	17,8
Podstawowe ukończone	577,8	37,6	473,9	82,0	26,9	24,1	29,4
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	51,2 ^{a)}	3,3 ^{a)}	31,3	x	1,8	1,4	2,1
Nieustalony poziom wykształcenia	x	x	39,8	x	2,3	2,3	2,2

a) Łącznie z nieustalonym poziomem wykształcenia.

W omawianym okresie najbardziej dynamiczny przyrost charakteryzował grupę osób z wykształceniem wyższym, których udział w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej zwiększył się z 7,6% do 11,3%.

Stosunkowy wysoki wzrost poziomu wykształcenia dotyczył kobiet. Kobiety częściej niż mężczyźni mają ukończoną szkołę co najmniej średnią; wśród mężczyzn najwyższy jest udział osób, które ukończyły szkołę zasadniczą zawodową (32,4%).

Największe zmiany wystąpiły w grupie wieku do 34 lat. Zanotowano tu najwyższy przyrost odsetka osób z wyższym wykształceniem i spadek udziału osób z wykształceniem podstawowym, niepełnym podstawowym i bez wykształceniem szkolnego, co było również charakterystyczne dla najstarszych roczników wieku, ale tu główną przyczyną zmian była umieralność osób w starszym wieku (w po-

przednim spisie grupa ta charakteryzowała się relatywnie niskim poziomem wykształcenia).

Mieszkańcy miast charakteryzują się zdecydowanie wyższym odsetkiem osób z wykształceniem ponadpodstawowym; w okresie międzypisowym nastąpił wzrost udziału z 66,3% do 74,6%, w tym z wykształceniem wyższym z 9,8% do 14,3%. Ludność wiejska również szybko uzupełnia swoje wykształcenie; odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł z 41,3% w 1988 r. do 56,2% w 2002 r., w tym z wykształceniem wyższym z 2,1% do 4,4%. Jednocześnie o ponad 2 punkty zmniejszył się na wsi odsetek osób bez wykształcenia szkolnego (łącznie z nieustalonym poziomem wykształcenia).

Analizując wyniki spisu 2002 należy przypomnieć, że dane o poziomie wykształcenia odnoszone są – po raz pierwszy – do ludności w wieku 13 lat i więcej, chociaż dla grupy 13-14 lat można mówić jedynie o wykształceniu podstawowym (ukończonym lub nieukończonym). W zwiększonej (o dwa roczniki – w stosunku do porównywanej z 1988 r.) populacji osób struktura poziomu wykształcenia przedstawia się następująco: wyższe – 10,9% (w tym 3,1% ze stopniem naukowym co najmniej doktora), policealne – 3,1%, średnie zawodowe – 18,8%, średnie ogólnokształcące – 9,8%, zasadnicze zawodowe – 23,9%, podstawowe ukończone – 28,5% i bez wykształcenia szkolnego – 2,8%. Dla 2,2% ludności nie ustalono poziomu ukończonego wykształcenia (dotyczy to głównie ludności przebywającej dłuższy czas za granicą).

Spis 2002 dostarczył również informacji o osobach kontynuujących naukę. Ponad 19% spośród ludności w wieku 13 lat i więcej kontynuuje naukę, w tym 14,7% w trybie dziennym i 4,6% w trybie wieczorowym, zaocznym i eksternistycznym. W trybie dziennym kontynuują naukę przede wszystkim absolwenci szkół podstawowych i liceów ogólnokształcących, którzy uzyskali maturę. W trybie wieczorowym, zaocznym lub eksternistycznym kształcą się absolwenci studiów licencjackich i inżynierskich. Wśród tych, którzy nie kontynuują nauki dominują osoby z wykształceniem średnim (absolwenci liceów i techników) i zasadniczych szkół zawodowych. Nieznacznie wyższym odsetkiem wśród kontynuujących naukę charakteryzują się mieszkańcy miast.

Poziom wykształcenia jest silnie zróżnicowany regionalnie. W 2002 r. ponad 66% osób w wieku 13 lat i więcej legitymowało się wykształceniem ponadpodstawowym; w poszczególnych powiatach wskaźnik wahał się od nieco ponad 55% (w słupskim – 55,8%, sztumskim – 56,5%, bytowskim – 57,1%, nowodworskim – 57,7% i kartuskim – 57,8%) – do 80% w miastach na prawach powiatu (Gdynia – 76,9%, Sopot – 76,8%, Gdańsk – 74,3% i Słupsk – 71,8%).

Najwyższym odsetkiem osób z wykształceniem co najmniej średnim (bez zasadniczego zawodowego) legitymuje się ludność w miastach na prawach powiatu: Sopot (65,5%), Gdynia (58,3%), Gdańsk (57,2%) i Słupsk (50,2%), zaś niższym od średniej w województwie (42,6%) w powiatach: słupskim (27,6%), kartuskim (28,5%), sztumskim (28,9) i bytowskim (29,4%).

Udział ludności z wykształceniem wyższym wynosi powyżej 8% w powiatach: m. Sopot (23,9%), m. Gdynia (17,5%), m. Gdańsk (17,0%), m. Słupsk (14,1%), gdańskim (8,4) i wejherowskim (8,2%).

Osoby niepełnosprawne

Polska jest jednym z nielicznych krajów, w którym badanie zjawiska niepełnosprawności (w poprzednich latach określane jako inwalidztwo) w spisach ludności stało się już tradycją.

Po raz pierwszy badano inwalidztwo w spisie z 1921. Pytania wówczas dotyczyły pewnych ułomności fizycznych takich jak: ślepotą, głuchota czy też brak kończyn. Po drugiej wojnie światowej do tej tematyki powrócono w spisach ludności w 1978 i 1988 oraz w 2002 r.

W 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych wynosiła 301,6 tys., co stanowiło 13,8% ogółu ludności województwa (w kraju odsetek ten wyniósł 14,3%). Oznacza to, że co siódmy mieszkaniec województwa był osobą niepełnosprawną. Liczba osób niepełnosprawnych prawnie stanowiła 83,2% wszystkich osób niepełnosprawnych, natomiast liczba osób niepełnosprawnych biologicznie – 16,8%.

Tabl. 8. Osoby niepełnosprawne

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś
	w tys.		
O g ó ł e m	301,6	203,4	98,2
Mężczyźni	143,8	94,5	49,3
Kobiety	157,8	108,9	48,9
Prawnie	251,0	169,5	81,5
Tylko biologicznie	50,6	33,9	16,7

Wśród osób niepełnosprawnych najliczniejszą grupę w 2002 r. stanowiły osoby posiadające orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (27,9% zbiorowości) oraz osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (25,0% zbiorowości). W kraju odsetki te wynosiły odpowiednio 28,8% i 26,1%).

Tabl. 9. Struktura osób niepełnosprawnych

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś
	w %		
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0
Niepełnosprawne prawnie o stopniu niepełnosprawności	83,2	83,3	83,0
Znacznym.....	23,2	24,6	20,2
Umiarkowanym	25,0	26,4	22,2
Lekkim	27,9	26,5	30,6
O nieustalonej treści	4,3	3,3	6,4
W wieku 15 lat z uprawnieniami do zasiłku pielęgnacyjnego	2,8	2,5	3,6
Niepełnosprawne tylko biologicznie odczuwające ograniczenie sprawności	16,8	16,7	17,0
Całkowite	2,2	2,3	2,1
Poważne	14,6	14,4	14,9

Wśród osób niepełnosprawnych prawnie najliczniejszą grupę stanowiły osoby z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności (33,5%) i z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (30,0%).

Wśród osób niepełnosprawnych tylko biologicznie 86,9% zadeklarowało poważne ograniczenie sprawności, a 13,1% całkowite ograniczenie sprawności.

W pełnej zbiorowości osób niepełnosprawnych przeważają kobiety (52,3%).

Natężenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem. Osoby w wieku poprodukcyj-

nym stanowią 40,1% wszystkich niepełnosprawnych.

Tabl. 10. Osoby niepełnosprawne według płci i grup wieku

Płeć	Ogółem	W tym w wieku							
		0-15 lat	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 lat i więcej
	w odsetkach w danej grupie wieku								
O g ó ł e m	13,8	2,9	3,7	4,8	8,6	19,6	33,7	39,4	50,5
Mężczyźni	13,5	3,2	4,3	5,4	9,4	20,1	37,2	39,8	51,2
Kobiety	14,1	2,5	3,2	4,2	7,7	19,0	30,6	39,0	50,2

Wzrost liczby osób niepełnosprawnych wynika w dużej mierze z procesu starzenia się społeczeństwa.

Wskaźnik określający liczbę osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców województwa wynosił w 2002 r. 138 osób przy czym natężenie tego zjawiska wyższe jest na wsi – 141 osób na 1000 mieszkańców, w miastach 137 osób (w kraju wskaźniki te wynoszą odpowiednio 143, 153 i 136 osób).

Analizując zróżnicowanie terytorialne zauważa się, że największe natężenie zjawiska niepełnosprawności wystąpiło w powiecie malborskim ponad 180 osób na 1000 mieszkańców, sztumskim – ponad 170, nowodworskim i kościerskim – ponad 160 osób na 1000 mieszkańców. Najniższe w powiecie puckim – ponad 110 osób na 1000 mieszkańców oraz słupskim, lęborskim i wejherowskim – ponad 120 osób na 1000 mieszkańców.

Kraj urodzenia

W polskich spisach ludności kraj urodzenia był przedmiotem badania w okresie międzywojennym, tj. w spisach z 1921 oraz 1931 r., aczkolwiek samo pytanie było sformułowane jako „miejsce urodzenia”.

W okresie powojennym w spisach ludności nie badano kraju urodzenia, natomiast miejsce urodzenia było przedmiotem badania w spisach z lat 1970 i 1988 oraz w 1978 r. (wyłącznie w badaniu reprezentacyjnym).

Informacja o miejscu urodzenia w powiązaniu z miejscem zamieszkania pozwala na szerszy opis migracji wewnętrznych ludności. Z kolei włączenie do tematyki spisowej badania kraju urodzenia (imiennie) pozwala na pogłębioną analizę migracji zagranicznych ludności, a w powiązaniu z danymi o obywatelstwie czy narodowości – na ocenę procesów asymilacji ludności, przemieszczeń międzynarodowych oraz ocenę zachowań pro-migracyjnych różnych społeczności.

Wyniki spisu 2002 wykazały, że 96,4% (2101,3 tys.) ludności mieszkającej w naszym województwie wskazało Polskę jako kraj swego urodzenia, 2,1% (45,7 tys.) urodziło się za granicą, a w przypadku pozostałych 1,5% ludności (32,9 tys.) kraj urodzenia nie został ustalony.

Oprócz Polski ponad 110 krajów zostało wymienionych jako miejsce urodzenia mieszkańców naszego województwa (w kraju ponad 180).

Spośród 45,7 tys. osób urodzonych poza granicami Polski prawie 93% urodziło się w siedmiu krajach – Ukrainę wskazało 11,1 tys. osób, tj. 24,3% spośród wszystkich urodzonych za granicą, Litwę i Białoruś odpowiednio: 22,4% i 20,4%, Niemcy – 13,5%, Rosję – 8,5%, Francję – 2,5%, a 0,9% osób urodzonych za granicą – Stany Zjednoczone Ameryki.

Tabl. 11. Ludność według kraju urodzenia

Kraj urodzenia	W tys.	Ogółem = 100	Inny kraj = 100
O g ó ł e m	2179,9	100	x
Polska	2101,3	96,4	x
Inny kraj	45,7	2,1	100,0
Ukraina	11,1	0,5	24,3
Litwa	10,2	0,5	22,4
Białoruś	9,3	0,4	20,4
Niemcy	6,2	0,3	13,5
Rosja	3,9	0,2	8,5
Francja	1,1	0,1	2,5
Stany Zjednoczone Ameryki	0,4	0,0	0,9
Pozostałe kraje	3,5	0,1	7,5
Nieustalony kraj urodzenia	32,9	1,5	x

Wśród osób urodzonych za granicą (tj. z 45,7 tys.) przeważają kobiety – 59,1%. Z ogólnej liczby urodzonych za granicą ponad 83% stanowi ludność zamieszkała w mieście, a prawie 17% ludność zamieszkała na wsi. W omawianej grupie osób w miastach kobiety stanowiły - 59,4%, a na wsi – 57,6%.

Obywatelstwo

W 2002 r. temat obywatelstwa był po raz pierwszy przedmiotem badania w powszechnym spisie ludności w okresie powojennym. Obywatelstwo, jako przynależność państwowa cudzoziemców, było badane w spisach z lat 1921 i 1931.

Wyniki spisu 2002 wykazały, że wśród stałych mieszkańców województwa 98,2% (2140,4 tys. osób) to obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, 0,1% stanowią cudzoziemcy (2,1 tys. osób), tj. osoby bez polskiego obywatelstwa, dla 1,7% ludności (37,4 tys. osób) nie została ustalona przynależność państwowa, a 33 osoby określiły się jako bezpaństwowcy.

Tabl. 12. Ludność według obywatelstwa

Kraj urodzenia	W tys.	Ogółem = 100	Inne obywatelstwo =100
O g ó ł e m	2179,9	100,0	x
Polska	2140,4	98,2	x
Wyłącznie polskie	2119,8	97,2	x
Polskie i inne	20,5	0,9	100,0
w tym:			
Niemieckie	12,9	0,6	62,9
Amerykańskie	1,1	0,1	5,4
Kanadyjskie	0,8	0,0	3,9
Wyłącznie inne	2,1	0,1	x
Nieustalone	37,4	1,7	x

W województwie pomorskim mieszkają obywatele ponad 70 państw (w Polsce ok. 160 państw). Ponad 20 tys. obywateli polskich posiada drugie obywatelstwo. Zdecydowanie największą grupę – prawie 14 tys. stanowią osoby z obywatelstwem niemieckim (z tego dla 13 tys. osób jest to drugie obywatelstwo po polskim), z obywatelstwem amerykańskim – 1,2 tys., kanadyjskim – 0,8 tys., francuskim i ukraińskim – po 0,3 tys. osób.

Narodowość

Narodowość była przedmiotem badania w naszym kraju w okresie przedwojennym w spisach ludności z lat 1921 oraz 1931, przy czym w tym ostatnim – narodowość była ustalana pośrednio na podstawie wyznania oraz języka ojczystego. W latach powojennych po raz pierwszy zagadnienia narodowościowe włączono do spisu ludności w 2002 r. Z uwagi na duży stopień trudności badań narodowości, uzyskane wyniki wymagają bardzo ostrożnej interpretacji – bezwzględnie, w powiązaniu z zastosowaną w spisie definicją pojęcia narodowości.

Pomimo przyjętej definicji narodowości, niektóre uzyskane w badaniu spisowym odpowiedzi, dotyczące przynależności narodowościowej, wychodzą poza zakres dość szeroko rozumianego pojęcia narodowości i obejmują grupy etniczne.

Uzyskane w spisie wyniki wskazują na dużą – w skali kraju – różnorodność społeczności narodowościowych, etnicznych czy nawet etniczno-regionalnych. Spis wykazał, że Polska jest krajem jednorodnym etnicznie, pomimo współistnienia wielu grup deklarujących swoją odrębność. Spośród dużej liczby różnorodnych deklaracji przynależności do grup narodowościowych oraz etnicznych w trakcie opracowania i rejestracji danych spisowych zdołano wyłonić 90 kategorii (w Polsce 109), przy czym 76 z nich liczy mniej niż 50 osób, a tylko trzy stanowiły takie, których liczebność można określić na ponad 2 tys. osób.

W województwie pomorskim, jak wykazują wyniki spisu, 2123,8 tys. mieszkańców, czyli 97,4% ogólnej liczby ludności województwa, zadeklarowało swoją narodowość jako polską (w całym kraju 96,7%). Przynależność do narodowości innej niż polska zadeklarowało 12,5 tys. osób, co stanowi 0,6% (w kraju 1,2%). W odniesieniu do 43,6 tys. osób (2,0%) nie zdołano ustalić przynależności narodowościowej, głównie z powodu braku odpowiedzi.

Wśród narodowości, jakie najczęściej były wymieniane w odpowiedziach osób spisywanych, pojawiła się narodowość ukraińska – 3,0 tys. osób i niemiecka – 2,3 tys. osób. Wśród innych społeczności, pod względem liczebności wyróżniają się Kaszubi – 4,9 tys. osób oraz Romowie – 0,2 tys. osób. W dalszej kolejności występują grupy narodowościowe lub inne społeczności, takie jak Rosjanie, Białorusini, Grecy.

W całym kraju, wśród narodowości najczęściej deklarowanych, występowała narodowość niemiecka (153 tys.), białoruska (49 tys.) i ukraińska (31 tys.). Z innych społeczności wyróżniających się liczebnością można wymienić Ślązaków (173 tys.) i Romów (13 tys.).

Język używany w domu

Ludność zamieszkała w województwie pomorskim w zdecydowanej większości posługuje się w kontaktach domowych językiem polskim. W sumie zadeklarowało używanie tego języka 2133,2 tys. osób, co stanowi 97,9 % ogółu ludności, ponadto w przypadku 2059,9 tys. osób (94,5%) język polski używany jest jako jedyny. Zbiorowość deklarujących posługiwanie się językami niepolskimi w kontaktach rodzinnych liczy w sumie 76,9 tys. osób (3,5%), przy czym najczęściej stwierdzano, iż są one używane na przemian z językiem polskim – 73,3 tys. (3,4%). Ponad 20 razy rzadziej badani stwierdzali, iż rozmawiają w domu wyłącznie w jednym lub dwóch językach niepolskich – 3,6 tys. badanych (0,2%).

Warto jeszcze zauważyć, że po jednym języku niepolskim wymieniło 75,5 tys. osób, zaś po dwa – 1,4 tys. W przypadku 43,1 tys. osób (2,0%) nie zdołano ustalić żadnych danych na temat języka używanego w domu.

Na etapie opracowywania wyników spisu w województwie pomorskim wyodrębniono 57 języków niepolskich (w kraju 87). Niektóre odpowiedzi wychodziły poza zakres definicyjny języka, a zatem bliższe mogą być takim kategoriom jak dialekt czy gwara.

Na 57 wyróżnionych w spisie języków niepolskich 5 było wymienianych częściej niż przez co najmniej 1 tys. osób, niezależnie od tego, czy języki te były wymieniane: samodzielnie, łącznie z polskim, czy też z innym niepolskim. Zdecydowanie najczęściej wymienianym był język kaszubski – 52,6 tys. odpowiedzi, a w następnej kolejności język niemiecki – 12,2 tys.

Ludność zasiedziała i mobilna

Wyniki spisu ludności 2002 wskazały, że zdecydowana większość ludności województwa nie zmienia swego miejsca zamieszkania. Z danych wynika, że 54,1 % ludności (1179,8 tys. osób) nie opuściło miejscowości urodzenia na okres dłuższy niż 12 miesięcy. Zatem, ludność mobilna stanowiła 44,1% ogółu mieszkańców województwa, tj. tylko 4 osoby na 10 zamieszkały na stałe w innym miejscu Polski lub wyjechały z domu rodzinnego na okres dłuższy niż rok (i do niego powróciły).

Większą zasiedziałością charakteryzują się mieszkańcy wsi – 59,9 % ludności stwierdziło, że mieszka od urodzenia; tak samo odpowiedziało tylko 51,4% mieszkańców miast.

Spośród osób mobilnych ponad ¼ migrowała w latach 1989-2002, pozostali zmienili miejsce zamieszkania przed 1989 rokiem.

Dla prawie 98% ludności przybyłej w latach 1989-2002 poprzednim miejscem zamieszkania było inne miejsce w kraju, a tylko dla ponad 2% - zagranicą. Zdecydowanie dominowały więc – co jest zrozumiałe – migracje wewnętrzne.

Odsetek osób zamieszkałych od urodzenia w ogólnej liczbie ludności jest wyraźnie uzależniony od wieku – najwyższy jest dla osób w wieku 0-4 lata (92,7%) i systematycznie maleje, osiągając najniższą wartość dla osób powyżej 70 roku życia (14,9%).

W młodszych grupach wieku przeważa więc ludność zamieszkała od urodzenia, a w grupie osób w wieku 40 lat i więcej – już ponad połowa ludności to ludność napływowa.

Struktura wieku ludności napływowej zależy od okresu przesiedlania się – większość spośród osób w wieku 35 lat i więcej przybyła przed 1989 rokiem, młodszy – w większości przybyli – w latach 1989-2002. Najwyższy odsetek ludności przybyłej wystąpił w grupie osób w wieku 60 lat i więcej, czyli wśród osób urodzonych przed i w czasie II wojny światowej. Ludność ta migrowała w latach wcześniejszych (prezentowany wiek dotyczy momentu spisu – nie migracji) – odsetek przybyłych w latach 1989-2002 wśród tej grupy osób jest już niewielki.

Ogólnie tylko wśród kawalerów i panien występuje liczebna przewaga mieszkających od urodzenia nad ludnością przybyłą. We wszystkich pozostałych kategoriach stanu cywilnego przeważa ludność przybyła. Na wsi wśród prawie wszystkich kategorii stanu cywilnego (oprócz kawalerów i panien) – przeważają osoby zamieszkałe od 1989 r.

Najwyższy odsetek osób, które przybyły lub powróciły z zagranicy odnotowano wśród żonatych i zamężnych (62,3%), w tym pozostających w małżeństwie (60,1%).

Z danych uzyskanych w spisie wynika, że poziom wykształcenia jest ważnym czynnikiem wpływającym na mobilność społeczną – im jest wyższy, tym skłonność do migracji jest większa. Wśród ludności przybyłej najwyższy odsetek odnotowano dla osób z wykształceniem wyższym (63,9%), najniższy zaś

dla osób mających wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego (45,3%).

W grupie osób z wykształceniem wyższym wystąpił także najwyższy odsetek osób, które w latach 1989-2002 przybyły lub powróciły z zagranicy. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 26,1% spośród wszystkich, które przybyły lub powróciły z zagranicy (należy przypomnieć, że udział osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie ludności wynosi 11,3%); kolejne grupy to osoby z wykształceniem średnim zawodowym (21,8%) i podstawowym (4,7%).

Zaobserwowano znaczne zróżnicowanie mobilności w przekroju regionalnym. Największy odsetek ludności zamieszkałej od urodzenia odnotowano w powiecie kościerskim (65,8%), kartuskim (65,2%) i chojnickim (63,7%), najmniejszy zaś w powiecie gdańskim (45,4%) i słupskim (49,2%). Najbardziej zasiedziała jest ludność zamieszkała w gmach: Lipnica (81,4%), Sierakowice (77,5%), Brusy (76,6%) oraz Karsin (76,1%).

Ludność w gospodarstwach zbiorowych

Gospodarstwem zbiorowym określa się osoby zamieszkujące w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W 2002 r. w gospodarstwach zbiorowych spisano 23,0 tys. osób, co stanowiło 1,1% ogółu ludności województwa (odsetek ten jest identyczny jak w całym kraju).

Tabl. 13. Mieszkańcy gospodarstw zbiorowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania

Rodzaj obiektu	W tys.	W odsetkach
O g ó ł e m	23,0	100,0
w tym:		
Dom studencki	8,6	37,7
Internat, bursa	2,4	10,3
Hotel pracowniczy	1,6	6,9
Zakład wychowawczy, dom małego dziecka	2,5	11,1
Zakład opiekuńczo – leczniczy dla przewlekle chorych i niepełnosprawnych	2,5	10,9

Najwięcej mieszkańców spisano w takich obiektach zbiorowego zakwaterowania, jak: domy studenckie, asystenckie i słuchaczy seminariów duchownych (37,7% ogółu), zakłady opiekuńczo-lecznicze dla przewlekle chorych, hospicja (10,9%), internaty, bursy (10,3%). Na zbliżonym poziomie spisano mieszkańców hoteli pracowniczych, domów pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych i innych placówek opiekuńczo-wychowawczych. Najmniej osób przebywało w domach pomocy społecznej dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi (0,4%) oraz w zakładach psychiatrycznych i ośrodkach leczenia odwykowego (2,6%).

Ponad połowę mieszkańców (51,4%) obiektów zbiorowego zakwaterowania stanowili mężczyźni. Dominowali w takich obiektach, jak internaty, hotele pracownicze, zakłady psychiatryczne i ośrodki leczenia odwykowego. Także w domach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało więcej chłopców. Wśród osób bezdomnych spisanych w schroniskach, noclegowniach i innych skupiskach ponad 80% stanowili mężczyźni.

Kobiety są dominującą grupą wśród przebywających w klasztorach i domach zakonnych, a także w domach pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych. Wśród mieszkańców domów dla emerytów i osób starszych w grupie wiekowej powyżej 70 lat było trzy razy więcej kobiet niż mężczyzn i stanowiły one 37,4% ogółu mieszkańców tych obiektów i aż 54,2% ogółu kobiet zamieszkałych w tych obiektach.

W obiektach zbiorowego zakwaterowania przeważały osoby młode, w wieku do 30 lat i stanowiły one prawie 68% ogółu ludności w gospodarstwach zbiorowych.

Analiza danych w zakresie płci i wieku mieszkańców poszczególnych rodzajów obiektów zbiorowego zakwaterowania wykazuje, że obiekty przestały mieć jednorodny charakter, np. w domach dziecka mieszkają również seniorzy; wśród mieszkańców domów opieki dla kobiet w ciąży i z małymi dziećmi można znaleźć mężczyzn, z kolei w domach dla emerytów – małoletnie dzieci. Sytuacja taka uzależniona jest od lokalnych potrzeb i możliwości zagwarantowania opieki osobom potrzebującym.

Prawie 85% mieszkańców gospodarstw zbiorowych spisano w obiektach w miastach, a ponad 56% mieszkańców zakładów opiekuńczo-leczniczych dla przewlekle chorych i niepełnosprawnych spisano w obiektach na wsi.

Źródła utrzymania ludności

Porównując wyniki spisu ludności 2002 z danymi uzyskanymi z przeprowadzonego prawie 14 lat wcześniej poprzedniego spisu – można zaobserwować bardzo istotne zmiany dotyczące struktury ludności według źródeł utrzymania.

W województwie pomorskim w 2002 r. 1269,0 tys. osób posiadało własne źródło dochodów, którymi mogły być: dochody z pracy, dochody pochodzące ze świadczeń społecznych (tzw. niezarobkowych źródeł utrzymania) lub dochody z własności, tj. z tytułu oddanych w dzierżawę gruntów rolnych, dochodów z lokat kapitałowych, z odsetek z oszczędności i udziału w zyskach przedsiębiorstw.

Udział osób, posiadających własne dochody, w ogólnej liczbie ludności województwa w 2002 r. wyniósł 58,2%, podczas gdy w 1988 r. – 59,9% (spadek o 1,7 punktu). Konsekwencją tej zmiany było zwiększenie liczby osób będących na utrzymaniu; chociaż ich udział w ogólnej strukturze ludności województwa wyniósł w 2002 r., podobnie jak w spisie 1988 – 40,1%.

Tabl. 14. Ludność według głównego źródła utrzymania

Wyszczególnienie	1988		2002		
	w tys.	w odsetkach	w tys.	w odsetkach	1988 = 100
O g ó ł e m	2095,1	100,0	2179,9	100,0	104,0
miasta	1446,2	69,0	1484,8	68,1	102,7
wieś	649,0	31,0	695,1	31,9	107,1
Dochody z pracy	907,2	43,3	711,7	32,6	78,4
poza rolnictwem	753,7	36,0	658,9	30,2	87,4
miasta	607,0	29,0	502,0	23,0	82,7
wieś	146,7	7,0	156,9	7,2	106,9
w rolnictwie	153,5	7,3	52,8	2,4	34,4
miasta	25,9	1,2	4,9	0,2	18,8
wieś	127,5	6,1	47,9	2,2	37,6
Niezarobkowe źródło	347,8	16,6	555,7	25,5	159,7
miasta	254,6	12,2	392,0	18,0	154,0
wieś	93,2	4,4	163,7	7,5	175,5
Dochody z własności	-	-	1,6	0,1	-
Na utrzymaniu	840,1	40,1	873,9	40,1	104,0
Nieustalone źródło utrzymania	-	-	37,0	1,7	-

Wśród osób, które w 2002 r. posiadały własne źródło utrzymania, największą grupę stanowiły te, które utrzymywały się z dochodów z pracy – 32,6% (w kraju 32,3%), a następnie z niezarobkowych źródeł (emerytur, rent, zasiłków) – 25,5% (w kraju 28,0%). W 1988 r. odsetki te kształtowały się dla

województwa odpowiednio: 43,3% oraz 16,6%, dla kraju: 45,4% i 18,0%. W spisie 2002 odnotowano także niewielką grupę osób (1,6 tys.), dla których źródłem utrzymania były dochody z własności.

W 2002 r. w porównaniu z 1988 r. liczba osób utrzymujących się z pracy zmniejszyła się w liczbach absolutnych aż o 196 tys., czyli blisko o 22%. Zmniejszenie się liczby osób utrzymujących się z pracy związane było głównie z załamaniem się rynku pracy i silnym wzrostem bezrobocia w latach dziewięćdziesiątych, które dotknęło osób w różnym wieku, ale szczególnie ludzi młodych oraz w wieku mobilnym.

Należy zwrócić uwagę, że wyższym odsetkiem utrzymujących się z pracy charakteryzowała się ludność zamieszkała w miastach (23,2%).

W 2002 r. w porównaniu z 1988 r. odnotowano 1,5-krotny przyrost liczby osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (z 348 tys. do 556 tys.). W okresie 1988-2002 nastąpił wzrost o 32,0% liczby osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyzn w wieku 65 lat i starszych oraz kobiet w wieku 60 lat i starszych), co rzutowało na zwiększenie się ogólnej liczby osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł.

Wśród utrzymujących się z niezarobkowych źródeł blisko połowę stanowiły osoby utrzymujące się głównie z emerytury (pracowniczej lub rolnej) – 46,4%, a dla prawie co czwartej osoby głównym źródłem utrzymania była renta z tytułu niezdolności do pracy (inwalidzka) – 22,8%. Natomiast zasiłek dla bezrobotnych w ciągu roku poprzedzającego moment spisu stanowił główne źródło utrzymania dla 7,3% osób. Ponadto 2,5% ludności utrzymywało się z zasiłku z pomocy społecznej.

Tabl. 15. Ludność według głównego źródła utrzymania, płci i ekonomicznych grup wieku

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	Główne źródło utrzymania ludności			
		dochody z pracy	niezarobkowe źródło	na utrzymaniu	nieustalone źródło
		w %			
O g ó ł e m	2179,9	32,6	25,5	40,1	1,7
w wieku:					
Przedprodukcyjnym	528,1	0,2	1,3	97,3	1,2
Produkcyjnym	1358,6	52,0	20,5	25,4	2,1
mobilnym	882,7	54,3	11,0	32,3	2,3
niemobilnym	476,0	47,7	38,1	12,4	1,6
Poprodukcyjnym	292,4	1,6	92,5	5,1	0,8
Nieustalonym	0,9	8,7	5,0	52,4	33,9
Mężczyźni	1061,7	37,4	22,7	38,2	1,7
w wieku:					
Przedprodukcyjnym	270,4	0,2	1,3	97,2	1,2
Produkcyjnym	696,8	56,6	21,0	20,3	2,0
mobilnym	445,0	60,3	10,2	27,2	2,2
niemobilnym	251,9	50,0	40,1	8,1	1,6
Poprodukcyjnym	94,0	2,0	96,3	0,8	0,8
Nieustalonym	0,4	10,5	4,7	51,8	33,0
Kobiety	1118,2	28,2	28,2	41,9	1,7
w wieku:					
Przedprodukcyjnym	257,6	0,1	1,3	97,4	1,2
Produkcyjnym	661,8	47,1	19,9	30,7	2,2
mobilnym	437,7	48,2	11,7	37,6	2,4
niemobilnym	224,1	45,0	35,9	17,3	1,6
Poprodukcyjnym	198,4	1,4	90,7	7,1	0,7
Nieustalonym	0,4	6,6	5,4	53,1	35,0

Według wyników spisu z 2002 r. na 100 osób utrzymujących się głównie z własnych dochodów pochodzących z pracy przypadło 78 osób, których głównym źródłem utrzymania było źródło niezarobkowe. W 1988 r. wskaźnik ten był znacznie niższy i wynosił 38 na 100.

Zwraca uwagę także stosunkowo duży udział osób młodych będących na utrzymaniu. W wieku produkcyjnym było na utrzymaniu – 25,4% osób, przy czym w wieku mobilnym – 32,3%. Znacznie gorzej sytuacja przedstawia się dla kobiet niż dla mężczyzn. W wieku produkcyjnym kobiet jest na utrzymaniu – 30,7%, a mężczyzn 20,3%, przy czym w wieku mobilnym odpowiednio: 37,6% i 27,2%.

Analizując źródła utrzymania ludności w województwie pomorskim w poszczególnych powiatach zauważa się wyraźne różnice między nimi. Wprawdzie w większości powiatów odsetek utrzymujących się z tego źródła zbliżony był do średniej w województwie, to jednak rozpiętość tego wskaźnika w powiatach o najniższych i najwyższych wartościach jest znaczna. Najniższe odsetki osób utrzymujących się z dochodów z pracy odnotowano w powiatach: sztumskim (25,9%), lęborskim (28,0%), słupskim (28,2%) i człuchowskim (28,3%). Najwyższe odsetki wystąpiły w powiatach: m. Gdynia (36,8%), m. Gdańsk (35,8%), gdańskim (34,4%), m. Sopot (33,6%) i wejherowskim (33,5%).

Najwyższy odsetek osób utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł dochodów odnotowano w powiatach: m. Słupsk (29,6%), malborskim (29,0%), m. Sopot (28,7%) i sztumskim (27,9%). W większości powiatów nieznacznie wyższy odsetek utrzymujących się z niezarobkowych źródeł dochodów stanowili mieszkańcy miast.

Zwraca uwagę, iż prawie we wszystkich powiatach wysoki odsetek stanowiły osoby pozostające na utrzymaniu. Ponad 40% takich osób wystąpiło, m.in. w powiatach: kartuskim (45,2%), puckim (44,9%), lęborskim (44,7%) oraz bytowskim i słupskim – po 44,6%.